

Förord

Föreliggande samlingsvolym är resultatet av ett samarbetsprojekt inom den nybildade Institutionen för språk och litteraturer vid Göteborgs universitet som sedan den 1 januari 2009 förenar alla de främmande språk som undervisas vid den Humanistiska fakulteten inom en och samma administrativa enhet. En av förhoppningarna med sammanslagningen var att den skulle leda till ett ökat forskningsutbyte mellan de olika språkämnen och ett av de första initiativen i denna riktning var att under vårterminen 2009 skapa en gemensam seminarierie för institutionens litteraturforskare. Redan i samband med det första seminariet, som tillägnades just den pågående autofiktionsdebatten i Frankrike, blev det uppenbart att detta var ett ämne som med fördel kunde belysas med utgångspunkt från ett antal olika språkområden. Liknande debatter har ägt rum inom ett stort antal av världens litteraturer och den typ av svårklassificerade litterära texter som debatten gäller finns representerade inom så gott som alla språkområden. I vissa länder finns det en tradition som går långt tillbaka i tiden, i andra är det en trend som har börjat blomstra särskilt under de senaste årtiondena. Att illustrera likheter och skillnader med exempel från olika länders litteraturer framstod för seminariedeltagarna som en rolig och berikande uppgift och ett dussintal forskare anmälde sitt intresse att vara med i projektet. Ett antal arbetsseminarier organiserades för att ge alla de medverkande tillfälle att presentera sina projekt och att dela med sig av sina specifika kunskaper och erfarenheter. Flera forskare från andra universitet visade sig sedermera också intresserade av att bidra till projektet. Slutprodukten är alltså denna bok.

Efter att ha tagit del av våra föregångares inlägg i debatten och alla deras ansträngningar att bringa ordning i terminologibruket, som trots mycken möda har gått i stöpet, vore det både oklokt och förmätet från vår sida att tro att vi skulle kunna lyckas bättre. Det viktiga för projektgruppen har inte heller varit att komma överens om en entydig textklassificeringsprincip. Det som lockar merparten av medarbetarna att uppehålla sig bland dessa svårgreppbara texter är just deras originalitet. De enskilda författarnas kreativa lek med pakter och principer har gett upphov till en blomstrande, oberäknelig och mångfacetterad litteratur inom en rad språkområden som det är fascinerande att lära känna och att utforska.

Valet av arbetsnamn för projektet är en liten poäng i sig. Vi stannade medvetet för en titel som är öppen för flera olika tolkningar och som är tänjbar nog för att kunna förena ett antal olika ståndpunkter och angreppsvinklar.

”Den tvetydiga pakten” kan visserligen ses som ett försök att till svenska översätta de uttryck som ofta förekommer i den franska och spanska debatten, d.v.s. *le pacte ambigu* och *el pacto ambiguo*. Men det franska ordet *ambigu* motsvaras bara delvis (och i specifika sammanhang) av det svenska ordet ”tvetydig”. Andra översättningsförslag av konceptet skulle kunna vara ”den dubbla pakten” eller ”det dubbla kontraktet”, (som bland annat 2006 användes på danska av Poul Behrendt i boken *Dobbeltkontrakten: en æstetisk nydannelse*).¹ Genom att tala om den ”dubbla” pakten, sätter man fokus på texter som samtidigt omfattas av två pakter, en självbiografisk pakt och en romanpakt. Även om det är denna typ av texter som vi ursprungligen främst hade i åtanke, förblev vårt projekt (som tack vare sitt arbetsnamn i stället understryker det tvetydiga och svårbestämbara) även öppet för en analys av andra typer av tvetydiga kontrakt och t.o.m. för en kritik av själva paktbegreppet som sådant, eftersom detta ur en teoretisk synvinkel naturligtvis kan upplevas som ”tvetydigt” i den mån man i ordets betydelse lägger in nyansen ”tveksamt, inte helt och hållet övertygande”.

Språkvalet

Inom de svenska universitetens språkinstitutioner har det för de flesta språkämnen alltid varit en mycket viktig princip att undervisning och forskning i så stor utsträckning som möjligt skall ske på karaktärsspråket, eller möjligen på engelska i de fall språken i fråga bara behärskas av relativt få personer i Sverige (till exempel orientaliska språk). Det var därför inte självklart att välja att ge ut denna bok på svenska.² Fördelen är att vi därmed kan vända oss till en läsekrets som vi vanligen utesluter när vi ger ut våra publikationer på ett främmande språk. När vi skriver på det främmande språket kan vi visserligen hoppas att bli lästa av en internationell publik som omfattar många miljoner fler presumtiva läsare än böcker skrivna på något av de skandinaviska språken, men samtidigt utesluter vi de personer i Sverige som inte kan läsa vetenskapliga texter på dessa språk.

¹ Med ”dubbelkontrakt”, ett begrepp som lanserades i artikeln ”Med to hoveder” i *Weekendavisen Bøger* den 24 oktober 1997, menar Poul Behrendt att författaren först etablerar ett kontrakt med läsaren, antingen ett verklighetskontrakt eller fiktionskontrakt, och senare (ibland efter mycket kort tid, ibland efter längre tid) korrigerar detta första uttalande och upprättar ett annat, motstridigt kontrakt. Det gäller alltså verk i samband med vilka det som först presenterades som självupplevt så småningom annonseras som påhittat eller tvärtom. Det bör dock betonas att det danska begreppet ”dubbelkontrakt” inte helt motsvarar det som andra kallar ett autofiktionskontrakt. Det understryker Behrendt: ”Siden lanceringen av dobbelkontrakten i efteråret 1997 har begrebet på mange måder skilt sig fra sin forfatter og er gået sine egne veje. [...] Det drejer sig først og fremmest om, at essayet ikke tog tilstrækkelig højde for *tidsaspektet* ved ingåelsen af de to kontrakter og dermed ikke fik markeret afstanden til nabobegreber som *autofiktion* og fiktion, eller for den sage til reality-shows, Dogmefilm, kunstinstallationer og performativ biografisme.” (Behrendt 2006, s. 25-26.)

² Evelyn Prados bidrag på engelska utgör det enda undantaget.

Bokens upplägg

Efter ett inledande kapitel av undertecknad som beskriver den pågående franska autofiktionsdebatten följer en rad fallstudier från olika litteraturer. Vi fann det naturligt att börja med studierna gällande den franskspråkiga kultursfären, eftersom autofiktionsbegreppet först dök upp där. Jérôme Peras inleder med en analys av autofiktionsbegreppets utveckling i Serge Doubrovskys litterära verk.³ Därpå följer studier tillägnade en rad nutida franska författare: autofiktionsbegreppet i förhållande till Marguerite Duras verk behandlas av undertecknad, Jacob Carlson undersöker i vad mån man kan applicera det på Michel Houellebecqs författarskap, Mette Tjell presenterar det postexotiska paktbegreppet hos en nutida fransk författare som skriver sina verk under det rysk klingande namnet Volodine och diverse andra pseudonymer och Ugo Ruiz analyserar Éric Chevillards pågående internetblogg *L'autofictif*. Sonia Lagerwall väver i sin studie skickligt samman trådar som förenar en självbiografisk serietecknare (Baudoin), en fransk deckarförfattarinna (Fred Vargas) och en rumänsk självbiografiförfattare (Mircea Cartarescu). Den belgiska litteraturen bidrar med ett exempel: Åsa Josefsons studie angående de (oftast dolda) självbiografiska inslagen i Jean Munos verk. Kirsten Husung analyserar de självbiografiska strategierna i en roman av den algeriska författarinnan Assia Djebar och får därmed tillfälle att belysa frågeställningen utifrån att den postkoloniala litteraturkritikens perspektiv. Britt-Marie Karlsson visar med sin studie av en serie svårdefinierade verk av en fransk 1500-talsförfattarinna, Hélienne de Crenne, att autofiktionsstanken har funnits i litteraturen långt innan ordet uppfanns.

Därefter följer ett antal bidrag från andra kultursfärer. Inger Enkvist skriver om sina försök att applicera paktbegreppet på den utmanande spanske författaren Juan Goytisolo, Elena Lindholm Narváez studerar tre latinamerikanska exilförfattare, medan Anna Forné behandlar en text som utspelar sig i förtryckets Argentina, *Kaninhuset* av Laura Alcoba. Ulla Åkerström ger sig i kast med den självbiografiska pakten hos den berömda italienska författarinnan Sibilla Aleramo, som var aktiv kring förra sekelskiftet. Britta Olinder beskriver den nordirländske poeten John Hewitts livslånga projekt att skapa en egen värld i vilken berättelsen om hans eget och andra personers liv kombineras. Den tyska litteraturen representeras av Katharina Nahlbaums studie om Reinhard Lettaus lekfulla, självbiografiskt färgade texter från 1960- till 1990-talen, den japanska litteraturen av Noriko Thunmans undersökning

³ Doubrovsky betraktas ju som autofiktionsbegreppets skapare.

gällande den omdiskuterade självbiografiska dimensionen i ett japanskt mästerverk, Yukio Mishimas *Confessions of a Mask*. Den arabiska litteraturen representeras av Tetz Rookes bidrag som beskriver självbiografins och autofiktionens framväxt i de arabiska länderna. En fördjupad studie ägnas två verk i vilka författaren tar sin utgångspunkt i sin egen, påhittade död för att berätta om sitt liv, nämligen *I frånvarons närvaro* (2006) av den palestinska poeten Mahmoud Darwish och *Käre herr Kawabata* (1995) av den libanesiske författaren Rashīd al-Daʿif. I det sista bidraget, som till skillnad från de andra artiklarna är på engelska, skriver Evelyn Prado om den sydafrikanska nobelpristagaren J. M. Coetzees intresse för bekännelsens och sanningssökandets tematik. Hon belyser detta i första hand utifrån en analys av romanen *Disgrace* (1999), men hennes studie visar också att Coetzees berättarstrategi i detta fiktionsverk liknar den han använder i sina självbiografiska böcker *Boyhood* (1997) och *Youth* (2002).

Göteborg, den 16 september 2010

Eva Ahlstedt